

naioio uitgevers

100 JAAR MODERN DEN HAAG

VAN NIRWANA TOT CENTRAL INNOVATION DISTRICT

Eric Vreedenburgh | Marcel Teunissen
met een bijdrage van Mick Eekhout

4.00

TUSSEN MEGALOMANIE EN BESCHIEDENHEID DEN HAAG IN HET DIGITALE TIJDPERK

Marcel Teunissen

4.1

STEDENBOUWKUNDIGE ONTWIKKELINGEN

4.1.1 | VAN STADSVERNIEUWING NAAR STEDELIJKE VERNIEUWING | In de loop van de jaren tachtig manifesteerde zich vanuit nieuwe visies tal van ontwikkelingen die het aanzien van Den Haag ingrijpend zouden veranderen. Een belangrijk aandeel hierin had het progressieve college van Burgemeester en Wethouders in de periode 1985-1990, dat probeerde af te rekenen met de middelmatige stadsvernieuwing van de eerste tien jaar en een kruistocht startte tegen de uitholling van het potentieel rijke stadscentrum.

Na 1980 werd op voormalige tuinbouwgronden Houtwijk voltooid. Het was de laatste grote uitbreidingswijk binnen de gemeentegrenzen, tot de ontwikkeling van de vinexwijken Wateringse Veld, Ypenburg en Leidschenveen, die door grenscorrecties respectievelijk in 1994 en 2002 bij Den Haag werden ingelijfd. Na Houtwijk werd de stad verdicht op door de gemeente aangewezen snipperlocaties, veelal kleinschalige verdichtingen in of aan de randen van groengebieden.

Ingrijpende en onverminderd actueel waren de na 1985 gestarte projecten van herstructurering, transformatie en transitie. Naast de geleidelijk intredende

4.00 Sociale woningbouw aan de Katerstraat van atelier PRO, met zicht op het centrale plein. De buitenverlichting is zo geplaatst dat de half-cilindrische wanden met glazen bouwstenen voor de buitentrappen als een soort lampenkappen functioneren

4.01 Woongebouw van Mecanoo architecten, gezien in de richting van de nieuwe Lau Mazirellaan, als onderdeel van de in 1999 afgeronde transformatie van het Groothandelsterrein in een buurt met 800 woningen en andere functies

4.02 De 'ontmoeting' van twee deelplannen binnen het stadsvernieuwingproject 3 x 8, waaraan drie architectenbureaus bijdroegen. De deels op hoge poten geplaatste wand tegenover Station Hollands Spoor (met de NS-kleuren geel en blauw) door Van Herk en de Kleijn geeft ruimte aan de door Mecanoo architecten ontworpen bouwstrook

4.01

schaalvergroting werden de hiervoor geformuleerde opgaven ambitieuzer en gecompliceerder. Achteraf beschouwd werd een ontwikkeling doorgemaakt van onsamenhangende saneringsprojecten naar complexere gebiedstransformaties, steeds meer in wisselwerking met de omringende stad.

Met motto's als de 'morfologie van de plek' en (het aan Rob Krier ontleende) 'Stadtreparatur' werd de bestaande omgeving het uitgangspunt voor kleine en grootschalige ingrepen.⁴⁶ De kentering was niet exclusief Haags en ingebed in de herwaardering van historische structuren en erfgoed in tal van Europese, Noord-Amerikaanse en Aziatische steden. De postmodernistische kritiek op de wezensvreemdheid en megalomanie van de stedenbouw na 1960 heeft hieraan mede bijgedragen.

Uit het oogpunt van zuinigheid met bouwgrond en energiebronnen wordt Den Haag sinds de laatste drie decennia verdicht, met het oogmerk dat dit niet ten koste mag gaan van groengebieden. Integendeel, de ambitie voor huidige projecten is vooral gericht op verdere vergroening. Hoogbouw op een transparante plint met openbare functies – volgens de met de Resident geïntroduceerde 'needle strategy' – komt hiervoor op veel plekken in aanmerking.

4.1.2 | NIEUWE VARIATIES OP THEMA'S | De woonervenstructuur – in zekere zin een reactie op de modernistische stedenbouw – was net als in andere steden beeldbepalend voor de Haagse stadsvernieuwing van de eerste golf. Wat betreft de stadvernieuwing vanaf 1985 lag de juiste koers bij nader inzien voor de hand. In plaats van het parachuteren van wezensvreemde, kleinschalige, op sociale interactie gerichte structuren werd gekozen voor de reconstructie van de bestaande stedenbouwkundige opzet en een eigentijdse interpretatie van gevelbeeld en ontsluitingstypologie, toegesneden op een veranderende, multiculturele samenleving. De nieuwe metafoer werd het 'luisteren naar de stad'.⁴⁷

Wat betreft de oude wijken kwam dat neer op de rehabilitatie van het gesloten bouwblok, Haagse portieken en de herwaardering voor de (als typisch Haags geprolongeerde) ritmiek van lange gevelwanden. Hoofdrolspeeler hierin was de Portugese architect Alvaro Siza. Sleutelprojecten waren de vernieuwing van het prostitutiegebied rond de Katerstraat in neomodernistische stijl door atelier PRO, de vernieuwing van de 1100 meter lange Vaillantlaan door Jo Coenen in abstract-classicistische stijl en de in een historiserende stijl uitgevoerde projecten van Charles Vandenhove in de Stationsbuurt.⁴⁸ De kwaliteitsslag binnen de stadsvernieuwing was niet exclusief voor Den Haag, maar nergens was de kentering binnen een relatief kort tijdsbestek zo duidelijk zichtbaar.

De stad had echter niet de schaal voor het zogenaamde superblok. Dat was in 1983 weliswaar geïnitieerd met de Zwarte Madonna van Carel Weeber maar, ten behoeve van intensiever gebruik van de dure bouwgrond, ging het woongebouw ten onder aan de schaalvergroting die het zelf teweeg had gebracht.

Ook werd rond 1985 de door de modernisten van het eerste uur toegepaste strokenverkaveling geïntroduceerd. Dit kwam op forse schaal tot uitdrukking door de herstructurering van het Groothandelsterrein aan de Fruitweg met kor-

4.02

⁴⁶ Vingeroefeningen in de herstructurering waren het Vredestein- en Slachthuis-terrein. Ze vormden de opmaat tot grootschalige transformaties als de Laakhavens, de Resident en het Wijnhavenkwartier. De laatste twee projecten zijn onderdeel van de langdurige revitalisatie van het Spuikwartier. Het workshopverband van de Resident inspireerde stadsstedenbouwer Maarten Schmitt tot een soortgelijke aanpak voor het plangebied Spuimarkt. De postmodern getinte Resident vormde aanleiding om Rob Krier voor een deel van de Rivierenbuurt een masterplan te laten maken. Voor de Resident was eerst Norman Foster gepolst, maar Krier bleek goedkoper te zijn. Dat prevaleerde boven een specifieke benadering. Een samenhangende aanpak vertonen de overkluizingen van de Utrechtse Baan. De hieruit voortvloeiende, aangrenzende transformatie van het Beatrixkwartier is ook gebaseerd op het faillissement van monoculturen. De herstructurering, van kantorenwijk naar een gebied met een mix van functies is nog in uitvoering.

⁴⁷ De beeldspraak is vrij ontleend aan de titel van een lezingenreeks over stadsvernieuwing door architect bOb van Reeth, de latere Rijksbouwmeester van Vlaanderen.

⁴⁸ Het traditionalisme bleef een onderstroom, terwijl de nieuwe aanpak een nieuwe generatie architecten voortbracht, die werkte in de trant van de Nieuwe Haagse School, destijds ook wel de 'mooie soberheid' genoemd. Vaak leidde het tot 'makersarchitectuur', met (uitgeklede) details die in de Nieuwe Haagse School zo belangrijk waren.